

Kobiety wobec przemocy

Maly poradnik dla ofiar przemocy w rodzinie, dyskryminacji i molestowania

SPIS TRESCI

Przemoc wobec kobiet wobec kobiet w dokumentach międzynarodowych

Str. 2

Przemoc domowa – zagadnienia podstawowe

Str. 5

Mity, stereotypy i fakty dotyczące przemocy w rodzinie

Str. 8

Przemoc domowa jest przestępstwem

Str. 10

Gdy staniesz się ofiarą przemocy

Str. 11

Zdaniem naszej prawniczki...

Str. 13

Słowniczek terminów prawnych

Str. 19

**Organizacje i instytucje zajmujące się problematyką
przemocy wobec kobiet w woj. pomorskim**

Str. 23

PRZEMOC WOBEC KOBIET W DOKUMENTACH MIĘDZYNARODOWYCH

Kobiety i mężczyźni mają takie same prawa. Nie istnieją żadne dokumenty, w których stwierdza się, że może być inaczej. Prawa kobiet są prawami człowieka. To proste stwierdzenie, ale bardzo często nie znajduje odzwierciedlenia w rzeczywistości.

Organizacja Narodów Zjednoczonych w wielu dokumentach podkreśla, że kobiety mają te same prawa, co mężczyźni, że nie mogą być dyskryminowane, a przemoc wobec kobiet jest zakazana i musi być eliminowana.

PRZEMOC WOBEC KOBIET NARUSZA FUNDAMENTALNE PRAWO KOBIETY DO ŻYCIA.

Każde państwo zobowiązane jest do podejmowania wszelkich możliwych działań, które mają na celu przeciwdziałanie przemocy wobec kobiet. Zobowiązania te wynikają z ogólnych standardów w dziedzinie ochrony praw człowieka. Przemoc nie tylko wprost narusza prawo kobiet do życia, wolności i bezpieczeństwa osobistego, ale również ogranicza i uniemożliwia kobietom korzystanie z innych praw i wolności, które im przysługują.

O przeciwdziałaniu przemocy wobec kobiet mówi się w kilku ważnych międzynarodowych dokumentach, które Polska również podpisała.

Deklaracja ONZ o eliminacji przemocy wobec kobiet z 1994 roku

W deklaracji uznano, że przemoc wobec kobiet jest przejawem historycznej nierówności kobiet i podstawowym mechanizmem społecznym, przy pomocy którego kobiety są zmuszane do podległości wobec mężczyzn.

Deklaracja definiuje „**przemoc wobec kobiet**” jako *wszelki akt przemocy związany z faktem przynależności danej osoby do określonej płci; rezultatem takiego aktu przemocy jest, lub może być, fizyczna, seksualna lub psychiczna krzywda lub cierpienie kobiet, włącznie z groźbą popełnienia takich czynów, wymuszeniem lub arbitralnym pozbawieniem wolności, niezależnie od tego czy czyny te mają miejsce w życiu publicznym czy prywatnym.*

Przemoc wobec kobiet rozumie się więc jako:

- fizyczna, seksualna i psychiczna przemoc występująca **w rodzinie**; maltretowanie, wykorzystywanie seksualne dzieci w domu rodzinnym, gwałt małżeński, przemoc w związkach pozamałżeńskich;
- fizyczna, seksualna i psychiczna przemoc **o charakterze społecznym**, do której zalicza się gwałt, molestowanie seksualne, wykorzystywanie seksualne i zastraszanie w miejscu pracy, placówkach edukacyjnych i innych miejscach publicznych, handel kobietami i zmuszanie do prostytucji;
- fizyczna, seksualna i psychiczna przemoc **dokonywana lub tolerowana przez państwo**, mająca miejsce w życiu prywatnym, jak też publicznym.

! **Najważniejsze wydaje się stwierdzenie, iż przemocą jest także wszystko to, co dzieje się w zaciszu rodzinnego domu i co spotyka wiele kobiet na całym świecie, a co jeszcze ważniejsze, że takie zachowania ze strony mężów czy partnerów są zakazane i należy je eliminować. Walka z przemocą wobec kobiet to przede wszystkim obowiązek państwa – problem przemocy to problem natury społecznej, a nie tylko prywatna sprawa ofiary czy jej prześladowcy.**

Pekinska Platforma Działania z 1995 roku

Pekinska Platforma Działania została przyjęta podczas Światowej Konferencji ONZ na temat Kobiet zorganizowanej przez Organizację Narodów Zjednoczonych w Pekinie. W tekście Platformy wskazuje się na 12 obszarów, w których należy podjąć natychmiastowe działania na rzecz wyeliminowania przejawów nierówności kobiet i mężczyzn.

W dokumencie Platformy mówi się o tym, że *„przemoc wobec kobiet stanowi barierę na drodze do osiągnięcia równości, rozwoju i pokoju. Przemoc wobec kobiet narusza, ogranicza lub uniemożliwia kobietom korzystanie z przysługujących im praw człowieka i podstawowych wolności. We wszystkich społeczeństwach, w mniejszym lub większym stopniu, niezależnie od dochodu, klasy społecznej i kultury, kobiety i dziewczęta stają się przedmiotem fizycznej, seksualnej lub psychicznej przemocy. Niski status społeczny i ekonomiczny kobiety może być zarówno przyczyną jak i konsekwencją przemocy wobec kobiet.”*

Platforma pekińska, chociaż nie miała, podobnie jak Deklaracja ONZ o eliminacji przemocy wobec kobiet z 1994 roku, charakteru wiążącego, była ważnym etapem na drodze do upowszechnienia podejścia do praw kobiet jako praw człowieka i stanowiła punkt wyjścia dla stworzenia krajowych programów przeciwdziałania przemocy wobec kobiet.

Standardy europejskie

Jeżeli chodzi o struktury europejskie, to zarówno na szczeblu Rady Europy jak i Unii Europejskiej brakuje wiążących aktów prawnych dotyczących problemu przemocy w rodzinie.

Unia Europejska zorganizowała kilka konferencji, podczas których przyjęte zostały zalecenia dla krajów członkowskich i kandydackich dotyczące zmian w prawie i praktyce jego stosowania mających na celu skuteczniejsze zwalczanie zjawiska przemocy wobec kobiet i dzieci w rodzinie.

Rok 1999 został w Unii Europejskiej ogłoszony rokiem przeciw przemocy wobec kobiet, uruchomiono programy finansowania projektów mających na celu przeciwdziałanie przemocy wobec kobiet (np. program **DAPHNE, utworzony został na mocy Decyzji Nr 293/2000/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 24 stycznia 2000 roku w sprawie przyjęcia programu Wspólnoty na okres 2000-2003 dotyczącego zwalczania przemocy wobec**

dzieci, młodzieży i kobiet, zapewnia wsparcie dla organizacji pozarządowych programów przeciwdziałających przemocy wobec kobiet.)

Polska, będąc członkiem Organizacji Narodów Zjednoczonych i Rady Europy podpisała i ratyfikowała większość z najważniejszych dokumentów dotyczących praw człowieka. Jest także członkiem Międzynarodowej Organizacji Pracy i ratyfikowała podstawowe konwencje MOP, które zakazują m.in. dyskryminacji ze względu na płeć w miejscu pracy.

Międzynarodowe dokumenty uznane lub ratyfikowane przez Polskę:

- Powszechna Deklaracja Praw Człowieka (1948) 1948
- Międzynarodowy Pakt Praw Osobistych i Politycznych (1966) – ratyfikowany w 1977
- Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych (1966) – 1977
- Protokół Fakultatywny do MPPOiP – dot. Komitetu Praw Człowieka (1966) – 1991
- Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet (1979) – 1980
- Konwencja nr 100 Międzynarodowej Organizacji Pracy w sprawie równego wynagrodzenia (1951) – 1954
- Konwencja nr 111 Międzynarodowej Organizacji Pracy w sprawie dyskryminacji w zakresie zatrudnienia i wykonywania zawodu (1958) – 1961

PRZEMOC DOMOWA – ZAGADNIENIA PODSTAWOWE

Przemoc domowa, zwana też przemocą w rodzinie, to zamierzone i wykorzystujące przewagę sił działanie skierowane przeciw członkowi rodziny, które narusza prawa i dobra osobiste powodując cierpienie i szkody.

Definicja ta pochodzi z publikacji autorstwa Hanny D. Sasal pt.: „Niebieskie karty. Przewodnik do procedury interwencji Policji wobec przemocy w rodzinie.”; Warszawa 1998.

Przemoc w rodzinie bardzo często bywa ukrywana. Bardzo rzadko natomiast zdarza się, że ludzie mówią o tym problemie otwarcie, częściej dzieli się uwagami na temat osób, które znają, a które są ofiarami przemocy: sąsiadów, znajomych, krewnych. Dlatego dokładne zbadanie rozmiarów przemocy domowej w Polsce jest dość trudne, choć z pewnością przeprowadzone dotychczas badania pozwalają określić, co oznacza przemoc domowa dla wielu ludzi, którzy są jej ofiarami w Polsce.

Najtrudniej zdobyć jest informacje na temat przemocy fizycznej w małżeństwie. Przez większość ludzi problem ten postrzegany jest jako wstydlivy i całkowicie prywatny: ofiary ukrywają, że są ofiarami, bardzo często nie wiedzą nawet, że zachowanie ich męża jest przestępstwem, a sprawcy udają, że dopuszczają się przemocy bardzo rzadko, są to wypadki wyjątkowe. Jak jest naprawdę - wie chyba każdy.

! Przemoc w rodzinie (inaczej nazywana ‘przemocą domową’) nie jest zjawiskiem marginalnym, wręcz przeciwnie – dotyczy coraz większej liczby rodzin, a jej ofiarami są najczęściej kobiety.

	Badania CBOS z 1996 roku	Badania CBOS z 2002 roku
Kobiety, które przyznały się, że są (były) bite przez męża, czyli bezpośrednio doświadczyły przemocy fizycznej	17% badanych kobiet	12% badanych kobiet
Kobiety, które przyznały, że doświadczyły przemocy wielokrotnie (co najmniej kilka razy)	9% badanych kobiet	7% badanych kobiet
Kobiety, które stwierdziły, że znają osobiście lub spotykają w swoim otoczeniu kobiety bite przez mężów	51% mężatek	42% kobiet
	<ul style="list-style-type: none">▪ 6% zon mężczyzn z wyższym wykształceniem doświadczyło przemocy fizycznej;▪ Przemoc fizyczna była obecna w 32% małżeństw zamieszkałych w miastach i w 40% małżeństw zamieszkałych na wsiach;	

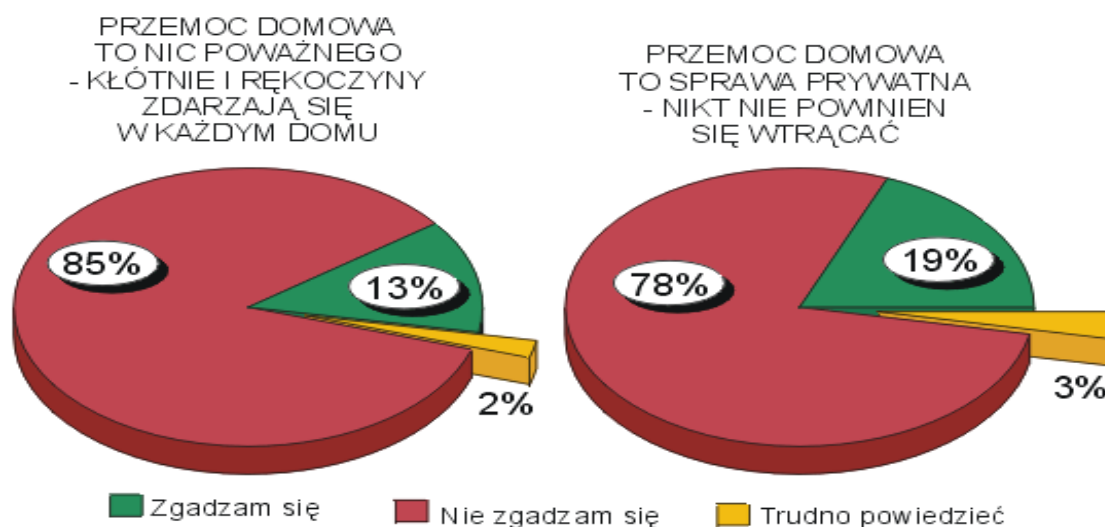
Od 1996 roku zmalała liczba kobiet deklarujących, że były ofiarami przemocy domowej (z 17% w 1996 do 12% w 2002). Zmalala również liczba kobiet, które zauważały zjawisko przemocy w swoim otoczeniu (z 51% w 1996 do 42% w 2002). Nie można jednak na podstawie tych wyników jednoznacznie stwierdzić, czy nastąpiły tak znaczące zmiany w sferze obyczajowej, czy też ma miejsce ukrywanie aktów przemocy w rodzinie, przede wszystkim ze względu na społeczną dezaprobatę zjawiska. Ta ostatnia przyczyna wydaje się bardziej prawdopodobna, gdyż problem przemocy nadal bardzo często postrzegany jest jako sprawa prywatna, z którą należy sobie radzić za zamkniętymi drzwiami domu.

! Do przemocy domowej dojdzie może w każdej rodzinie, niezależnie od jej statusu społecznego i materialnego czy też poziomu wykształcenia członków rodziny.

MITY, STEREOTYPY I FAKTY DOTYCZĄCE PRZEMOCY W RODZINIE

Nie jest prawdą, że przemoc w rodzinie to sprawa prywatna, nikt nie powinien się w nią wtracać

Przemoc osób bliskich jest przestępstwem, tak samo groźnym i podlegającym karze jak przemoc wobec obcych. To, że kobieta i mężczyzna zawarli związek małżeński czy też mieszkają razem nie zezwala w żadnym wypadku na stosowanie przemocy, ani nie znosi odpowiedzialności za popełnienie przestępstwa karanego przez prawo.

Badania CBOS-u z marca 2002

Nie jest prawdą, że przemoc w rodzinie zdarza się jedynie wyjątkowo

Dane wskazują, że prawie jedna trzecia kobiet bywa ofiarami zarówno przemocy fizycznej, seksualnej, jak i znecania się psychicznego.

Nie jest prawdą, że przyczyna przemocy w rodzinie jest wyłącznie alkohol

Alkohol nie zwalnia z odpowiedzialności za stosowanie przemocy. Z pewnością stan nietrzeźwości ułatwia sprawcy dokonywanie aktów przemocy, sprawcy pija właśnie po to, by bić swoich najbliższych. Jednakże w wielu przypadkach przemocy dopuszczają się osoby zupełnie trzeźwe.

Nie jest prawda, że przemoc występuje tylko w rodzinach z niższych klas społecznych

Przemoc w rodzinie występuje we wszystkich grupach społecznych, niezależnie od poziomu wykształcenia czy sytuacji materialnej. Bardzo często zdarza się bowiem, iż mężczyźni stosujący przemoc mają wyższe wykształcenie.

Nie jest prawda, że akt przemocy jest jednorazowym incydem, który się nigdy nie powtórzy

Przemoc w rodzinie bardzo rzadko jest jedynie jednorazowym incydem. Jest często początkiem całego ciągu aktów przemocy, których ofiarami padają żony czy partnerki.

Nie jest prawda, że policja nie powinna interweniować w sprawach rodzinnych

Po pierwsze, przemoc domowa nie jest sprawą rodzinną, jest przestępstwem ściganym przez prawo. Zadaniem policji jest ochrona bezpieczeństwa osoby, niezależnie od tego, czy ofiara należy do rodziny sprawcy czy też nie. Blisko 90% badanych uważa, że przypadku przemocy w rodzinie ktoś powinien interweniować, a 80% badanych uważa, że powinna to robić policja (OBOP grudzień 1997).

Nie jest prawda, że ofiary przemocy w rodzinie akceptują przemoc

Ofiary przemocy domowej próbują się bronić przed atakami, ale zazwyczaj nieskutecznie, co zwiększa jeszcze bardziej nasilenie przemocy.

Nie jest prawda, że gwałt w małżeństwie nie istnieje

Gwałt to doprowadzenie innej osoby do poddania się czynowi nierządному lub do wykonania takiego czynu, stosując przemoc, groźbę bezprawną lub podstęp, nie jest natomiast wspomniane w kodeksie karnym, że osoby najbliższe sprawcy, czyli żona, są wyłączone z grona osób chronionych przed gwałtem. Każdy ma prawo do decydowania o swoim życiu intymnym, i nikt nie może wpływać siłą na podejmowanie decyzji związanych z tą sferą życia. Wymuszanie współżycia w małżeństwie jest także PRZESTĘPSTWEM i karane jest a zasadach ogólnych, tzn. tak jak w przypadku każdego innego gwałtu.

PRZEMOC DOMOWA JEST PRZESTĘPSTWEM

Przestępstwo to znane jest w polskim kodeksie karnym jako **przestępstwo znecania się nad rodziną**. Umieszczono je w rozdziale „Przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece”, w art. 207, który obejmuje zarówno znecanie się fizyczne, jak i psychiczne.

Artykuł 207.

§ 1. Kto zneca się fizycznie lub psychicznie nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny,

podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§ 2. Jeżeli czyn określony w § 1 połączony jest ze stosowaniem szczególnego okrucieństwa, sprawca

podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

§ 3. Jeżeli następstwem czynu określonego w § 1 lub 2 jest targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie, sprawca

podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12.

Znecanie się nad rodziną należy do przestępstw **sciganych z urzędu**, czyli organy ścigania są zobowiązane do wszczęcia postępowania, gdy istnieje uzasadnione podejrzenie, że doszło do przestępstwa. Do wszczęcia postępowania nie jest, więc wymagana skarga osoby pokrzywdzonej. Najczęściej jednak zdarza się, że to sama ofiara występuje z wnioskiem o wszczęcie postępowania, czyli decyduje się złożyć skargę na swojego męża czy partnera.

Bardzo często zdarza się, że kobiety, które zdecydowały się złożyć skargę na swojego partnera lub męża, po pewnym czasie te skargi wycofują. I wtedy najczęściej prokuratura umarza postępowanie.

Powody, dla których kobiety tak często wycofują złożone skargi o znecanie się:

Centrum Praw Kobiet przeprowadziło badania na temat przyczyn, dla których ofiary wycofują swoje skargi.

[Ogółem badani uszeregowali przedstawione przyczyny od najważniejszej do najmniej ważnej (za kryterium przyjęto łączny procent wyborów na czterech pierwszych miejscach listy przyczyn)].

Oto wyniki badania:

1. **Względy praktyczne** (sprawca i ofiara i tak zmuszeni są mieszkać razem) – 67,6%
2. **Dobro dzieci** – 60,4%
3. **Zastraszenie ze strony partnera** – 60,4% (łączny procent ten sam, co w punkcie drugim, lecz mniej wskazano na pierwszym miejscu)
4. **Miłość do partnera i wiara, że się poprawi** – 58,5%
5. **Względy ekonomiczne** – 41,5%
6. **Brak wiary w skuteczność wymiaru sprawiedliwości** – 39,7%
7. **Obawa przed potępieniem ze strony środowiska** – 22,5%
8. **Względy religijne**

GDY STANIESZ SIE OFIARA PRZEMOCY

1. Powiedz swojemu mezowi czy partnerowi: **NIE! DOSYC!**

Moze byc to trudne, ale jezeli bedziesz nadal zwlekala, to tylko pogorszy Twoja sytuacje, coraz trudniej bedzie ci sprzeciwic sie przemocy.

2. Pamietaj przede wszystkim o swoim bezpieczenstwie!

Poszukaj bezpiecznego schronienia dla siebie i swoich dzieci, najlepiej jesli beda to Twoi znajomi, bliska rodzina, ale moze to byc miejsce publiczne, z którego moglabys zadzwonic na policje

[Adresy schronisk w woj. pomorskim podane sa w koncowej czesci publikacji.]

3. Zglos sie po porade do organizacji społecznej

Tam mozesz uzyskac pomoc w kwestiach prawnych – prawniczka pomoze ci napisac skarge, pomóc pozbierac dowody, wskaze ci mozliwe drogi postepowania. Nie bój sie poprosic o pomoc, spróbuj, a na pewno uda ci sie uciec od przemocy. Musisz podjac te trudna decyzje, pamietaj przy tym, ze nikt nie ma prawa cie bic. **PRZEMOC MUSI BYC UKARANA!**

[W kazdym miescie, w gazetach lokalnych znajduja sie telefony do Niebieskiej linii – zadzwon pod podany numer telefonu, a na pewno otrzymasz pomoc.]

4. Bardzo wazne sa dowody

Zeznania swiadków (sasiadów, którzy slyszeli, jak maz cie bil; znajomych). Jesli zostalas pobita lub zgwalcona idz również do lekarza, tak szybko jak to bedzie mozliwe i popros go, aby wystawil zaswiadczenie o stanie zdrowia (obdukcje) opisujace obrazenia jakich doznalas. Spisujcie wszystkie incydenty, pamiec jest czasami zawodna, a informacje te moga okazac sie bardzo wazne, jezeli zdecydujecie sie na zlozenie skaroi.

5. Zadzwon lub idz na policje i popros o interwencje

Za kazdym razem, gdy dojdzie do przemocy, zgłaszaj to policji, to również jest dowód na to, ze padlas ofiara przemocy. Policja ma obowiazek zareagowac na Twoje wezwanie.

6. Nie wolno Ci się poddawać!

Bardzo często usłyszysz jednak od funkcjonariusza policji, że nic nie może zrobić w Twojej sprawie, bo to sprawa prywatna. I mimo tego że, system interwencji w sytuacjach przemocy w rodzinie nie działa najlepiej, a postawa organów ścigania skutecznie potrafi zniechęcić Cię do złożenia zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa, a “dobre rady” funkcjonariuszy zamiast wspierać wywołują poczucie winy za zaistniałą sytuację, **nie wolno Ci się poddawać!**

7. Pamiętaj o swoich prawach!

Jeśli wezwałeś policję na interwencję i funkcjonariusze przyjechali do Twojego domu masz prawo:

- domagać się aby zrobili notatkę służbową (niebieskie karty) na temat zajścia;
- zapisać nazwiska policjantów lub ich numery służbowe; ich obowiązkiem jest pokazać Ci legitymację służbową. Pamiętaj, że oni również mogą świadczyć w Twojej sprawie.
- dowiedzieć się o numer pod jakim interwencja została zarejestrowana i poprosić o kopie notatki służbowej (lub karty meldunku o przeprowadzonej interwencji). Zannotuj i przechowuj w bezpiecznym miejscu wszystkie informacje na temat zajścia (zajsc).

8. Złóż zawiadomienie o przestępstwie lub wniosek o ściganie

Jeśli chcesz, aby sprawca był ukarany, oraz domagaj się, aby policja lub prokuratura wszczęła postępowanie karne.

[Słowniczek najważniejszych terminów prawnych, znajdziesz na końcu publikacji.]

9. Pamiętaj, że jest ktoś, kto może ci pomóc!

W każdej chwili możesz zwrócić się o pomoc do różnych organizacji, w których otrzymasz poradę prawną. Nie zapominaj o tym, gdy stwierdzisz, że nie masz już siły i że składanie skargi nie ma sensu. Może prawniczka zaproponuje ci inne rozwiązanie Twojego problemu.

[Spis organizacji, do których możesz się zwrócić z prośbą o pomoc, znajdziesz w części końcowej publikacji.]

ZDANIEM NASZEJ PRAWNICZKI...

*Autorka poniższych opracowań jest **Katarzyna Kurkiewicz**, prawniczka udzielająca porad prawnych w biurze Stowarzyszenia NEWW-Polska.*

SEPARACJA

Instytucje separacji wprowadziła do polskiego prawa Ustawa z dnia 21 maja 1999 r. o zmianie ustaw – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw. Została ona opublikowana w Dzienniku Ustaw RP Nr 52 z dnia 15 czerwca 1999 r., a weszła w życie z dniem 16 grudnia 1999 r.

Do tej pory obowiązujący w Polsce Kodeks rodzinny i opiekuńczy z 1964 r. nie przewidywał instytucji separacji. W praktyce sprawiało to wiele kłopotów zarówno stronom, jak i sdom, ponieważ nie można było nie dostrzec, że małżonkowie, którzy z różnych powodów (np. religijnych), nie decydują się na rozwód, pozostają przez długie nieraz lata w separacji faktycznej, a ich małżeństwo ulega pełnemu rozkładowi.

Ustawa z 1999 r. pozwoliła na zlikwidowanie istniejącej sytuacji prawnej. Wprowadziła ona **pełną równorzędność instytucji rozwodu i separacji**, pozostawiając stronom możliwość wyboru jednego, bądź drugiego rozwiązania, a skutki prawne obu instytucji są takie same z tą tylko różnicą, że w przypadku separacji strony nie mogą zawrzeć nowych związków małżeńskich. Tak jak w przypadku rozwodu, między małżonkami powstaje rozdzielność majątkowa, jeżeli wymagają tego względy słuszności, małżonkowie obowiązani są do wzajemnej pomocy, może również powstać obowiązek alimentacyjny jednego małżonka względem drugiego. Taka sama jest także procedura rozpatrywania spraw separacyjnych i rozwodowych.

Sprawy o separację rozpatruje sąd bądź to na skutek złożenia pozwu przez jednego z małżonków (pозew taki może złożyć także ten, kto doprowadził do powstania zupełnego rozkładu pożycia), bądź też na zgodny wniosek obydwu stron (w tym przypadku tylko wówczas, kiedy strony nie mają małoletnich dzieci). Jednakże mimo zupełnego rozkładu pożycia nie jest dopuszczalne orzeczenie separacji, jeżeli wskutek niej miałyby ucierpieć dobro wspólnych małoletnich dzieci małżonków, albo jeżeli z innych względów orzeczenie separacji byłoby sprzeczne z zasadami współżycia społecznego (sprzeczne z zasadami współżycia społecznego byłoby orzeczenie separacji w przypadku, kiedy na przykład choroba żony po 30 latach małżeństwa stanowi według meza ważny powód rozkładu pożycia małżeńskiego w sytuacji, kiedy stan małżonki wymaga od współmałżonka zarówno opieki i troski, jak również okazywania pomocy i wsparcia zarówno materialnego, jak i moralnego).

W przypadku orzeczenia separacji na zgodny wniosek stron, sąd nie orzeka o winie rozkładu pożycia. Kiedy separację orzeczono po wniesieniu pozwu przez jednego z małżonków, sąd orzeka, czy i która ze stron jest winna rozkładowi pożycia. Ponadto w tym wypadku w wyroku orzekającym separację, sąd rozstrzyga o władzy rodzicielskiej nad wspólnymi małoletnimi dziećmi obojga małżonków, w jakiej wysokości każdy z nich jest obowiązany do ponoszenia kosztów ich utrzymania i wychowania. Sąd może powierzyć wykonywanie władzy jednemu z rodziców ograniczając władzę rodzicielską drugiemu do określonych obowiązków i uprawnień w stosunku do dziecka. Jeżeli małżonkowie mieszkają we wspólnym mieszkaniu, sąd orzeka również o sposobie korzystania z niego, a w przypadkach

wyjątkowych, gdy jeden z małżonków swym razaco nagannym postępowaniem uniemożliwia wspólne zamieszkiwanie, sąd może nakazać jego eksmisję na zadanie drugiego małżonka. Na zgodny wniosek stron natomiast, sąd może orzec o podziale wspólnego mieszkania, bądź o jego przyznaniu jednemu z małżonków, jeżeli podział lub przyznanie są możliwe. Sąd może także dokonać na wniosek jednego z małżonków podziału majątku wspólnego, jeżeli nie spowoduje to nadmiernej zwłoki w postępowaniu.

Zdarzają się sytuacje, kiedy jeden z małżonków żąda separacji, drugi zaś rozwodu. W przypadkach takich, jeżeli zadanie rozwodu jest uzasadnione, sąd orzeka rozwód. Jeżeli jednak orzeczenie rozwodu nie ma uzasadnienia, natomiast separacji tak – zapadnie orzeczenie o separacji. Możliwe jest zniesienie separacji na zgodne zadanie małżonków. Z chwilą dokonania tego przez sąd ustają skutki separacji, a sąd rozstrzyga o władzy rodzicielskiej nad małoletnimi dziećmi i na zgodny wniosek małżonków może orzec o utrzymaniu między nimi rozdzielnosci majątkowej.

Sprawy separacyjne rozpoznaje sąd okręgowy właściwy dla miejsca, w którym małżonkowie mieli ostatnie wspólne zamieszkanie, jeżeli choć jedno z nich w okręgu tym jeszcze stale przebywa. Jeżeli nie ma takiej podstawy, wyłącznie właściwym jest sąd miejsca zamieszkania strony pozwanej, a jeżeli i takiej podstawy nie ma – sąd miejsca zamieszkania powoda. Jedynie w przypadku spraw o separację na zgodny wniosek stron, jeżeli małżonkowie nie mają wspólnego miejsca zamieszkania ani pobytu, wniosek można zgłosić w sądzie właściwym dla jednego lub drugiego małżonka.

ALIMENTY MIĘDZY MAŁŻONKAMI

Zawarcie związku małżeńskiego pociąga za sobą szereg skutków w wielu sferach życia: osobistej, społecznej, ale także cywilnoprawnej. Od tej chwili małżonkowie zobowiązują się do wspólnego życia i wspierania się w trudnych chwilach. Nie zawsze jednak te zobowiązania są realizowane. Zdarzają się sytuacje, kiedy małżonkowie mimo pozorów wspólnego życia i trwania w małżeństwie, tak naprawdę funkcjonują jak zupełnie obcy sobie ludzie, prowadzą odrębne gospodarstwa domowe, a ich sytuacja materialna znacznie się różni. Nierzadko jeden z małżonków, ten lepiej zarabiający, nie utrzymuje współmałżonka, bądź też czyni to w sposób niedostateczny.

Małżonek, który z tego powodu znalazł się w trudniejszej sytuacji, nie jest bezsilny. Ma prawne możliwości **domagania się alimentacji na drodze sądowej**. Musi tylko zwrócić się do sądu z pozwem o alimenty. I nie jest prawdą, jak często się uważa, że alimenty nie zostaną przysądzone bez orzeczenia rozwodu. Ta obiegowa opinia funkcjonuje być może dlatego, że często w pozwie rozwodowym znajduje się zadanie orzeczenia alimentów. Obowiązek alimentacyjny między małżonkami pozostających w związku małżeńskim, różni się nieco od tego, który dotyczy byłych małżonków, bądź też małżonków w trakcie rozwodu. Sąd, w takich sytuacjach, nie może brać pod uwagę tylko możliwości finansowych i potrzeb małżonków zobowiązanego i uprawnionego, ale także to, która ze stron ponosi winę za rozkład pożycia małżeńskiego. I tak:

1. Małżonek wyłącznie winny rozkładu pożycia zamyka sobie drogę do alimentacji niezależnie od tego, w jak trudnej sytuacji znalazł się po rozwodzie.
2. Jeżeli sąd:
 - nie orzekał o winie,

- obie strony zostały uznane za winne rozkładu pozycia,
- obie strony zostały uznane za niewinne rozkładu pozycia,

kazdy z małżonków jest zobowiązany do alimentowania drugiej strony, jeżeli ta znajdzie się w niedostatku.

Trudno jednoznacznie stwierdzić, co oznacza pojęcie "**w niedostatku**", ponieważ w żadnym przepisie nie ma definicji tego pojęcia. Sąd za każdym razem bardzo wnikliwie zobowiązany jest zbadać sprawę i wydać orzeczenie kierując się indywidualnymi przesłankami, zgodnie z zasadami współżycia społecznego. Jeżeli zobowiązana do alimentacji jest strona, która nie została uznana winna rozpadu pozycia, obowiązek taki trwa pięć lat od chwili orzeczenia rozwodu, chyba że ze względu na wyjątkowe okoliczności sąd, na zadanie uprawnionego, przedłuży ten okres.

Nieco inaczej będzie wyglądała sytuacja, kiedy **sąd orzekł o wyłącznej winie jednego z małżonków**. Drugi małżonek może wówczas domagać się alimentów nawet w sytuacji, kiedy na skutek rozwodu nie popadł w skrajny niedostatek, a jedynie w sposób istotny pogorszyła się jego sytuacja materialna i wykaze to przed sądem. Taki rodzaj alimentacji nie jest ograniczony żadnym terminem, a małżonek zobowiązany musi przyczynić się w odpowiednim zakresie do zaspokajania usprawiedliwionych potrzeb współmałżonka. I znów trudno określić jednoznacznie, jakie potrzeby są "usprawiedliwione" i jaki zakres "przyczyniania się" należy uznać za "odpowiedni". Tutaj także decydują okoliczności występujące w rozstrzyganej sprawie. Jedną z nich może być np. sytuacja, kiedy zadająca alimentów żona zajmowała się w czasie trwania małżeństwa wychowaniem dzieci oraz prowadzeniem domu i w związku z tym nie mogła zdobyć odpowiednich kwalifikacji zawodowych, gdy takie kwalifikacje i możliwość wysokich zarobków osiągnął małżonek wyłącznie winny rozkładu pozycia. Ten rodzaj zobowiązania (choć można się go domagać bez względu na to, ile czasu upłynęło od orzeczenia rozwodu) **może jednak wygasnąć**:

1. W razie śmierci jednej z stron (obowiązek alimentacyjny nie jest dziedziczny i nie przechodzi na spadkobierców ani uprawnionego, ani zobowiązanego).
2. Gdy osoba uprawniona do alimentów zawrze nowy związek małżeński.
3. Gdy zmienia się okoliczności, na podstawie których orzeczono obowiązek alimentacyjny (np. strona zobowiązana popadnie w niedostatek, a uprawniona zacznie osiągać wysokie dochody).

Warto pamiętać, że jeżeli żona była uprawniona do świadczeń alimentacyjnych ze strony męża, a w chwili jego śmierci lub nie później niż w ciągu 5 lat od jego śmierci osiągnęła wiek 50 lat lub stała się niezdolna do pracy - będzie miała **prawo do renty rodzinnej**

Pozew o alimenty należy kierować do Wydziału Spraw Rodziny Sadu Rejonowego w swoim miejscu zamieszkania. Nie można jednak tego zrobić w sytuacji, kiedy toczy się sprawa rozwodowa lub też separacyjna stron. Gdyby jednak taka sytuacja miała miejsce, obie sprawy zostaną połączone i w sprawie alimentów będzie rozstrzygał Sąd Okręgowy, przed którym toczy się sprawa rozwodowa lub separacyjna.

POZEW O ORZECZENIE ROZWODU

Pozew jest to pismo procesowe wszczynające postępowanie w konkretnej sprawie. W sprawach rozwodowych przepisy prawa nie stawiają wymogu ściśle określonej formy takiego pisma i nie musi być ono napisane przez adwokata. Jakkolwiek będzie jego forma i

jakkolwiek będzie zatytułowane (np. podanie czy prośba), jeżeli z jego treści będzie wynikało, że dotyczy sprawy o orzeczenie rozwodu – sąd uzna je za pozew i podejmie odpowiednie działania. Ważne jest jednak, by pozew był jasny, zwięzły, precyzował oczekiwania strony, która go wniosła i odpowiednio je uzasadnia. Jeżeli nie jest pisany na maszynie czy komputerze – musi być czytelny. Są również pewne dane, które w pozwie muszą się znaleźć, a jeżeli sąd stwierdzi jakiegokolwiek braki formalne, wezwie stronę, która wnosi pozew, do ich usunięcia w ciągu siedmiu dni.

W pozwie należy określić kto jest powodem (jest to ta strona, która go składa), a kto pozwanym (będzie to współmałżonek strony wnoszącej pozew). Trzeba podać imiona, nazwiska, pełne adresy stron (łącznie z numerami kodów pocztowych), a w przypadku kiedy jedna z nich bądź obie nie zamieszkuje w miejscu, w którym są zameldowane – adresy, pod którymi przebywają. Jeżeli strona powodowa z różnych przyczyn nie chce otrzymywać pism z sądu na adres zamieszkania, może podać adres do korespondencji.

Rozwiązania małżeństwa przez rozwód można zadać z wyłącznej winy współmałżonka, bez orzekania o winie, bądź też z winy obydwu stron i warto określić w pozwie, jakiego powodu domaga się wyroku. Może jednak zdarzyć się sytuacja, że wnioskuje on o wydanie wyroku bez orzekania o winie, natomiast w trakcie toczącej się sprawy zmienia zdanie i uważa, że rozwód powinien zostać orzeczony z wyłącznej winy drugiej strony. Należy wówczas pamiętać, że w trakcie trwania sprawy rozwodowej treść pozwu może zostać zmieniona, aż do momentu uprawomocnienia się wyroku.

W treści pozwu można zawrzeć szereg wniosków dotyczących spraw, których uregulowanie jest możliwe w toku postępowania rozwodowego, a gdyby nie zostało to zrobione w wyroku rozwiązującym małżeństwo, wymagałyby one wszczęcia odrębnych postępowań. Mogą to być:

1. **Wniosek o określenie, które z rodziców będzie wykonywało władzę rodzicielską nad dziećmi stron** i przy którym z nich będzie miejsce zamieszkania dzieci. Opiekę nad dziećmi sąd może powierzyć obojgu rodzicom bądź też tylko jednemu z nich, ograniczając władzę rodzicielską drugiego do określonych obowiązków i uprawnień. W pozwie należy określić, jak zdaniem powoda powinno to być wyglądać.
2. **Wniosek dotyczący świadczeń alimentacyjnych** – należy podać wysokość wnioskowanych alimentów i wniesić o ich zabezpieczenie na czas trwania procesu. Jeżeli taki wniosek nie znajdzie się w pozwie, a strony mają dzieci uprawnione do alimentacji, sąd z urzędu orzeknie o świadczeniu alimentacyjnym na nie.
3. **Wniosek o określenie sposobu korzystania ze wspólnego mieszkania**, ponieważ najczęściej po rozwodzie strony wracają do jednego mieszkania i przez długie nieraz lata mieszkają pod jednym dachem.
4. **Wniosek o podział majątku wspólnego małżonków**. Warto tutaj zauważyć, że podziału takiego w czasie trwania sprawy rozwodowej sąd dokona tylko wówczas, jeżeli nie spowoduje to nadmiernego przedłużenia procesu rozwodowego.

Zadania zawarte w pozwie należy dobrze uzasadnić, podając argumenty i informacje przemawiające na korzyść powoda i przekonujące o tym, że jego oczekiwania są uzasadnione, a przytoczone fakty prawdziwe. Dla udowodnienia swoich twierdzeń można przedstawiać dokumenty, listy, pisma, jak również wnosić o powołanie świadków. Kiedy sąd ma przysądzić alimenty, należy określić potrzeby dzieci, ponieważ od nich między innymi będzie zależała wysokość alimentów.

Gotowy pozew należy podpisać (w przeciwnym razie sąd go zwróci) i zamieścić listę załączników. Są to dokumenty, na które strona powołuje się w uzasadnieniu. Do pozwu konieczne należy dołączyć skrócony odpis aktu małżeństwa, odpisy aktów urodzenia dzieci i zaświadczenie o wysokości zarobków strony składającej pozew, bądź też odcinek jej renty czy emerytury, a jeżeli jest bezrobotna – zaświadczenie z urzędu pracy.

Pozew należy sporządzić w trzech egzemplarzach i do dwóch z nich dołączyć kserokopie kompletu załączników. Te właśnie dwa egzemplarze wysyła się listem poleconym do sądu (jeden z nich otrzyma współmałżonek), trzeci pozostawia się sobie. Można złożyć je również bezpośrednio w biurze podawczym sądu, wówczas przyjmujący je urzędnik na trzecim egzemplarzu potwierdzi ich przyjęcie.

Pozew o rozwód powinien zostać skierowany do Wydziału Cywilnego Sądu Okręgowego, w którego okręgu strony miały ostatnie wspólne miejsce zamieszkania, jeśli chociaż jedna z nich nadal tam mieszka. W przeciwnym razie należy pozew złożyć w sądzie okręgu, w którym zamieszkuje współmałżonek, a jeśli jest to niemożliwe (np. przebywa za granicą) – w swoim własnym. Jeżeli nie można ustalić miejsca pobytu jednej ze stron – sąd ustanowi na wniosek drugiej strony tzw. kuratora procesowego.

KOSZTY PROCESU W SPRAWACH O ROZWÓD

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej gwarantuje każdemu obywatelowi prawo do sądu. Koszty sądowe powinny być więc tak ustalone, aby ich wysokość nie stanowiła przeszkody w realizacji tego uprawnienia i nie ograniczała dostępu do sądów. W praktyce jest tak, że bardzo często osoba, która chce i powinna dochodzić swoich praw na drodze sądowej nie wiedząc jakie z tego tytułu poniesie koszty, w ogóle z tego rezygnuje. Jest to szczególnie trudne, kiedy dotyczy spraw między małżonkami, bądź też między rodzicami a dziećmi, ponieważ może skutkować tym, że dziecko czy też któreś z małżonków pozostaje bez środków do życia. Ponadto to zupełnie inne względy powinny decydować o tym czy małżonkowie chcą trwać w nieudany związek małżeński, a nie obawa przed wysokością kosztów procesu.

W sprawach rozwodowych nie ma stałej, z góry określonej kwoty, która należy zapłacić. **Sąd w każdym przypadku ustala indywidualnie wysokość wpisu i kosztów ostatecznych, w zależności od możliwości finansowych stron.**

Wpis tymczasowy jest to kwota, która trzeba uiścić w związku ze wszczęciem sprawy rozwodowej. Należy pamiętać, że nie robi się tego jednocześnie ze złożeniem pozwu. Wysokość wpisu określi sąd po zapoznaniu się z dołączonym do pozwu zaświadczeniem o wysokości zarobków, bądź też odcinkiem renty czy emerytury. Jeżeli strona składająca pozew jest bezrobotna, powinna przedłożyć potwierdzający to dokument z urzędu pracy. Po ustaleniu wysokości wpisu sąd wysyła wezwanie do jego opłacenia. Należy tego dokonać **w ciągu tygodnia od otrzymania wezwania**, ponieważ w przeciwnym wypadku sąd zwróci pozew. Może zdarzyć się sytuacja, że strona nie ze swojej winy (np. przebywała przez jakiś czas w szpitalu) nie była w stanie wywiązać się z nałożonego obowiązku uiszczenia wpisu i nie zrobiła tego w określonym terminie. Aby zapobiec cofnięciu pozwu należy wówczas złożyć do sądu wniosek o przywrócenie terminu wyjaśniając, dlaczego nie został opłacony wpis i przedstawić dowody uwiarygodniające powody, na które powołuje się strona (może to być np. zaświadczenie ze szpitala). Należy jednocześnie zapłacić wpis i dołączyć do wniosku dowód wpłaty.

Jezeli strony nie stac na oplacenie wpisu, moze w ciagu siedmiu dni od otrzymania pozwu wystapic **do sadu z wnioskiem o zwolnienie z kosztów sadowych**. Poniewaz zwolnienie z kosztów nie jest zasada generalna, wniosek taki musi byc nalezycie uzasadniony. Zwolnienie od kosztów moze byc calkowite lub czesciowe, co oznacza, ze moze ono polegac na zwolnieniu tylko od ulamkowej czesci kosztów sadowych (np. 50%). Jezeli sad odmówi zwolnienia od kosztów lub dokona tylko zwolnienia czesciowego mimo, ze strona ubiegala sie o zwolnienie calkowite, mozna na to postanowienie zlozyc zazalenie za posrednictwem sadu, który wydal postanowienie, w terminie 7 dni od doreczenia badz tez ogloszenia postanowienia.

Zdarzaja sie sytuacje, kiedy przeciwnik korzysta z pomocy adwokata i ten reprezentuje go na rozprawach. W przypadku, gdy tak jest, a sprawa komplikuje sie na tyle, ze powód czuje sie strona wyraznie slabsza, nie jest w stanie przedstawic swoich racji i obawia sie, ze nie poradzi sobie sam w toku postepowania, ma on wówczas prawo wystapic o **ustanowienie adwokata z urzedu**. Sad wyznaczy go, jesli udzial adwokata w sprawie uzna za potrzebny (warto pamietac, ze sa sytuacje kiedy udzial adwokata jest niezbedny – np. tylko on moze napisac kasacje). Sad moze wyznaczyc pelnomocnika (czyli adwokata) z urzedu tylko wówczas, kiedy strona jest zwolniona od kosztów sadowych. Jezeli wiec wczesniej nie bylo wniosku o zwolnienie od kosztów, nalezy to zrobic najpóźniej wraz z wnioskiem o adwokata z urzedu.

W wyroku rozwodowym sad okresla **tzw. wpis ostateczny, czyli koncowe koszty calego postepowania**. Różnica kwot miedzy wpisem tymczasowym a ostatecznym ponoszona bedzie w zaleznosci od tego, jak sad rozstrzygnal kwestie ponoszenia kosztów postepowania rozwodowego. Ogólna zasada obowiazujaca w polskim prawie mówi, ze strona przegrywajaca musi zwrócic przeciwnikowi poniesione koszty procesu. W procesie rozwodowym trudno mówic o stronie „przegrywajacej” i „wygrywajacej”. Przyjeto wiec rozwiazanie, ze strona wylacznie winna rozkladu pozycia, ponosi w calosci koszty sprawy rozwodowej. W wyjątkowych i szczególnie uzasadnionych przypadkach (np. ciezka choroba i kosztowne leczenie lub nadzwyczaj trudna sytuacja materialna) sad moze odstapic od tej zasady i obciazyc strone wylacznie winna rozkladu pozycia czesciowymi kosztami lub nie obciazac jej w ogóle. Jesli rozwód zostal wydany bez orzekania o winie badz tez z winy obydwu stron, obie zostana obciazone kosztami. Nie oznacza to wcale, ze w takiej sytuacji jedna i druga strona beda ponosic koszty w jednakowej wysokosci, bo sa one uzaleznione przede wszystkim od ich mozliwosci finansowych

SŁOWNICZEK TERMINÓW PRAWNYCH

AKT OSKARZENIA

Jest to pismo procesowe wnoszone do sadu przez prokuratora, sporządzone w określonej formie, która określa przepisy kodeksu. Akt oskarżenia skierowany jest zawsze przeciwko osobie, co do której zebrano dowody wskazujące, iż dopuściła się przestępstwa (zarzucanego czynu). Akt oskarżenia powinien zawierać listę osób, których wezwania zada oskarzyciel (prokurator) oraz wykaz innych dowodów, które mają być przeprowadzone na rozprawie.

ALIMENTY

Alimenty (z łaciny *alimentum* – pokarm) to zazwyczaj sadownie ustalone środki utrzymania, na ogół kwoty pieniężne, przysługujące osobom, które nie mogą się samodzielnie utrzymać, najczęściej dzieciom lub osobom znajdującym się w trudnej sytuacji materialnej. Zgodnie z kodeksem rodzinnym i opiekuńczym, obowiązek dostarczania alimentów obciąża przede wszystkim krewnych w linii prostej (np. rodziców, dziadków, wnuków) oraz rodzeństwo. Zakres świadczeń alimentacyjnych zależy od usprawiedliwionych potrzeb uprawnionego oraz od materialnych możliwości zobowiązanego. Alimenty na rzecz dziecka mogą polegać także na osobistych staraniach o jego utrzymanie lub wychowanie. Obowiązek dostarczania alimentów może występować też między małżonkami nawet wtedy, gdy małżeństwo zostało unieważnione lub rozwiązane przez rozwód. Uporczywe uchylanie się od dostarczania alimentów, które powoduje, że osoba uprawniona nie może zaspokoić swoich podstawowych potrzeb życiowych, jest karane.

APELACJA

Jest to tzw. środek odwoławczy od wyroku sadu I instancji przysługujący stronom procesowym (czyli zarówno osobie pokrzywdzonej w wyniku przestępstwa, jak i oskarżonemu). Apelacje wnosi się do Sadu Okręgowego, jeżeli wyrok został wydany przez Sad Rejonowy lub do Sadu Apelacyjnego w przypadku wydania wyroku przez Sad Okręgowy. Po wydaniu wyroku należy w terminie 7 dni wnieść zapowiedź apelacji, a następnie po otrzymaniu wyroku wraz z uzasadnieniem, w terminie 14 dni wnieść apelację. Skarga apelacyjna zawsze wnosi się za pośrednictwem Sadu, który wydał wyrok w I instancji.

BIEGLI

Są to osoby posiadające specjalistyczną wiedzę w danej dziedzinie. Jeżeli istnieją okoliczności, które mogą okazać się istotne dla rozstrzygnięcia sprawy i ich ocena wymaga wiedzy specjalistycznej, wówczas powołuje się biegłych. Może ich powołać prokurator, sąd lub policjant. W sprawach o przestępstwa seksualne powoływani są najczęściej lekarze medycyny sądowej, biegli psycholodzy lub biegli z pracowni biologicznych. Biegłych psychiatrów może powołać tylko prokurator lub sąd.

DOWODY

Dowodem może być zeznanie świadka, wyjaśnienie oskarżonego, fotografia, treść dokumentu, opinia biegłego. Dowody muszą być zbierane zgodnie z obowiązującymi przepisami procedury karnej. O tym, jakie dowody ostatecznie zostaną zaliczone do materiału dowodowego decyduje sąd.

OSKARŻONY

Jest to osoba, przeciwko której wniesiono akt oskarżenia do Sadu, a także osoba, co do której prokurator złożył wniosek o warunkowe umorzenie postępowania. Oskarżony jest stroną procesową i ma wszystkie prawa z tym związane, m.in. nie musi udowodniać swej niewinności ani dostarczać dowodów na swoją niekorzyść.

OSKARZYCIEL POSILKOWY

Pokrzywdzony może działać obok prokuratora jako oskarzyciel posiłkowy w sprawach o przestępstwa ścigane z urzędu (czyli również w sprawach z art. 207 kodeksu karnego, czyli w sprawach o znecanie w rodzinie). Jest wówczas stroną procesową. Oświadczenie woli w tej kwestii należy złożyć najpóźniej do czasu rozpoczęcia przewodu sądowego (inaczej pierwszej rozprawy). Można być również oskarzycielem posiłkowym samoistnym, który wnosi do sądu własny akt oskarżenia. Warunkiem jest wyczerpanie procedury odwoławczej od decyzji prokuratora odmawiającej wszczęcia postępowania przygotowawczego lub umarzającej to postępowanie (art. 306 § 2 i 330 k.p.k.).

OBRONCA

Jest pomocnikiem procesowym oskarżonego, gdyż pomaga oskarżonemu w wykonywaniu jego prawa do obrony. Obronca może działać wyłącznie na korzyść oskarżonego, jeżeli podejmuje działania na jego niekorzyść, to są one bezskuteczne. Są sytuacje w procesie, gdy oskarżony musi mieć obrońcę z urzędu – określają to odpowiednie przepisy prawa. Obronca może być osobą uprawnioną do obrony wg przepisów o ustroju adwokatury (strój obrońcy charakteryzuje się tym, że na czarnych togach występują zielone wypustki).

PELNOMOCNIK

Z pełnomocnika może korzystać każda strona, która nie jest oskarżonym. Z reguły jest ustanowiony przez stronę pokrzywdzoną i jest jej reprezentantem w toku postępowania karnego. Pokrzywdzony ponosi koszty związane z ustanowieniem pełnomocnika.

PRZEDSTAWICIEL SPOLECZNY

W postępowaniu sądowym może zgłosić swój udział przedstawiciel organizacji społecznej, jeżeli zachodzi potrzeba ochrony interesu społecznego lub ważnego interesu indywidualnego, w szczególności ochrony wolności i praw człowieka. O dopuszczeniu przedstawiciela społecznego decyduje Sąd.

POKRZYWDZONY

Pokrzywdzonym jest osoba, której dobro prawne zostało naruszone lub zagrożone przez przestępstwo. Pokrzywdzony jest stroną procesową w postępowaniu przygotowawczym. W postępowaniu sądowym pokrzywdzony jest stroną tylko wtedy, gdy działa w charakterze oskarżyciela posiłkowego. Jako strona procesowa pokrzywdzony może wtedy składać wnioski dowodowe, brać udział w czynnościach procesowych itp. Może również wnosić o naprawienie szkody w przypadku, gdy doszło do ciężkiego uszczerbku na zdrowiu lub rozstroju zdrowia i innych skutków wymienionych w art. 46 k.k.

PROKURATOR

Prokurator jest oskarzycielem publicznym. Jest rzecznikiem interesu publicznego. Nadzoruje dochodzenia prowadzone przez policję, wszczyna i prowadzi śledztwa. Podejmuje decyzje merytoryczne, może postępowanie umorzyć lub skierować do sądu akt oskarżenia. Ma obowiązek uczestniczyć w rozprawie, gdy dotyczy sprawy z oskarżenia publicznego. W wykonywaniu swych funkcji jest niezależny.

PRZEWÓD SADOWY

Jest to część rozprawy sądowej, która rozpoczyna odczytanie przez prokuratora aktu oskarżenia. Następnie rozpoczyna się postępowanie dowodowe. Oskarżony składa wyjaśnienia bądź odmawia ich złożenia, przesłuchiwani są świadkowie, biegli itp. Gdy wszystkie dowody zostaną sądowi zaprezentowane, a strony nie złożą nowych wniosków dowodowych, sąd zamyka przewód sądowy.

ROZWÓD

Rozwiązanie przez sąd, na zadanie małżonków, zawartego przez nich małżeństwa. **Rozwód może być orzeczony** tylko w przypadku zupełnego i trwałego rozkładu pożycia między małżonkami. Ze stanem zupełnego rozkładu mamy do czynienia wówczas, gdy

doszło do zerwania wszystkich więzi charakteryzujących prawidłowe pozycie małżeńskie, czyli więzi duchowej, fizycznej i ekonomicznej, przejawiającej się w prowadzeniu wspólnego gospodarstwa domowego.

Rozwód nie jest dopuszczalny: jeżeli miałby spowodować szkodę małoletnich dzieci małżonków, sprzeczne byłoby to z zasadami współżycia społecznego, jeżeli żąda go małżonek wyłącznie winny rozkładu pozycia, chyba że drugi małżonek wyrazi zgodę na rozwód albo odmowa udzielenia tej zgody zostanie oceniona przez sąd jako sprzeczna z zasadami współżycia społecznego.

SAD

1. Rejonowy

Większość spraw należy do właściwości Sadu Rejonowego. Sąd rozpoznaje sprawy z reguły w składzie 3 osobowym - sędzią zawodowym i 2 ławników. Wszyscy sędziowie ubrani są w czarne togi z fioletowymi wypustkami, zaś sędzią przewodniczącym siedzący pośrodku ma założony na togi lancuch z orłem. Od orzeczeń Sadu Rejonowego przysługuje odwołanie do Sadu Okręgowego.

2. Okręgowy

Jest to sąd wyższego rzędu w stosunku do Sadu Rejonowego. Zajmuje się orzekaniem w sprawach określonych przepisami prawa karnego procesowego m.in. zabójstwa, napady rabunkowe z użyciem niebezpiecznych narzędzi, gwałty zbiorowe itp. Sąd Okręgowy rozpoznaje również odwołania (środki odwoławcze) od orzeczeń Sądów Rejonowych (zazalenia na postanowienia oraz apelacje od wyroków). Od orzeczeń Sadu Okręgowego odwołanie przysługuje do Sadu Apelacyjnego.

3. Apelacyjny

Jest to sąd odwoławczy, który zajmuje się rozpoznawaniem zazalen i apelacji od orzeczeń Sądów Okręgowych. W tym Sądzie orzekaniem zajmują się wyłącznie sędziowie zawodowi, nie ma więc tutaj ławników.

SEPARACJA

Separacja powoduje takie same skutki prawne jak rozwód. Wraz z separacją kończy się wspólnota majątkowa, może pojawić się możliwość zasądzenia alimentów, rozstrzygnięcie władzy rodzicielskiej czy sprawy mieszkania itp. Jest tylko jedna różnica między rozwodem a separacją - separowani małżonkowie nie mogą ponownie zawrzeć związków małżeńskich (co jest możliwe dopiero po rozwodzie), mogą więc powrócić do siebie bez zawierania związku na nowo.

16 grudnia 1999 r. weszła w życie i zastosowanie ustawa z 21 maja 1999 r. zmieniająca Kodeks Rodzinny i Opiekunczy, Kodeks Cywilny, Kodeks Postępowania Cywilnego, oraz niektóre inne ustawy, wprowadzająca samodzielną instytucję separacji małżeńskiej do polskiego prawa rodzinnego. Wprowadzona do prawa polskiego separacja małżeńska jest instytucją samodzielną i niezależną od rozwodu, nie poprzedzająca rozwodu, ani nie zastępująca rozwodu. Ta niezależność ilustruje m.in. usytuowanie jej w kodeksie rodzinnym i opiekunczym (k.r.o.) po przepisach traktujących o rozwodzie.

Aby można było orzec o separacji, musi mieć miejsce przesłanka pozytywna, a mianowicie istnienie w małżeństwie jedynie rozkładu zupełnego, polegającego na ustaniu podstawowych więzi małżeńskich, tj. więzi uczuciowej, gospodarczej i fizycznego współżycia. Natomiast przeciwko orzeczeniu separacji uznaje się: dobro wspólnych małoletnich dzieci, jak również sprzeczność zadania i orzekania separacji z zasadami współżycia społecznego, np. z interesem niesprawnych lub chorych dzieci pełnoletnich. Wprowadzono również możliwość orzeczenia separacji na podstawie zgodnego zadania małżonków, wyrażonego we wspólnym wniosku, w trybie nieprocesowym przed właściwym sądem okręgowym, pod warunkiem, że małżonkowie ci nie mają wspólnych małoletnich dzieci. Musi przy tym być spełniona oczywista przesłanka separacji, a mianowicie realny rozkład zupełny w małżeństwie wnioskodawców.

SLEDZTWO

Forma postępowania przygotowawczego. Sledztwo może wszcząć tylko prokurator. Prowadzi je również prokurator, chociaż może pewne czynności przewidziane przepisami zlecić do przeprowadzenia policji. Sledztwo powinno być zakończone w terminie 3 miesięcy. Przedłużyć sledztwo na dalszy termin może prokurator nadrzędny. Sledztwo wszczyna się w sprawach, dla których ta forma jest przewidziana przepisami prawa karnego procesowego. Obok sledztwa inna forma postępowania przygotowawczego jest **dochodzenie**. Dochodzenie jest wszczynane z reguły przez policję i nadzorowane przez prokuratora. Policja zbiera dowody przestępstwa, a więc przesłuchuje świadków, zabezpiecza różne dokumenty, ślady na miejscu zdarzenia itp. Zebrany materiał przedstawia prokuratorowi do oceny prawnej. Zgodnie z przepisami dochodzenie powinno być ukończone w terminie 1 miesiąca. Prokurator może je przedłużyć do 6 miesięcy.

WEZWANIA

Wysyłane są do uczestników postępowania karnego, gdy zachodzi konieczność ich przesłuchania bądź dokonania z ich udziałem innych czynności procesowych. W wezwaniu powinien być oznaczony organ wysyłający wezwanie, podaje się w jakiej sprawie dana osoba jest wzywana, w jakim charakterze, miejscu i czasie ma się stawić wezwany oraz czy stawiennictwo jest obowiązkowe. Należy również pouczyć o skutkach niestawiennictwa.

ZAWIADOMIENIE O PRZESTĘPSTWIE

Każdy ma obowiązek zawiadomienia policji lub prokuratury o popełnieniu przestępstwa scigananego z urzędu. Można zawiadomić bezpośrednio zgłaszając się do wymienionych urzędów, telefonicznie lub pisemnie za pośrednictwem poczty (listem poleconym). Zobowiązuje to uprawnione organy do podjęcia przewidzianych prawem czynności.

ZAZALENIE

Jest to środek odwoławczy, przysługujący stronom procesowym od postanowień i zarządzeń podejmowanych przez organy postępowania karnego (czyli np. prokuraturę). Jeżeli ustawa przewiduje odwołanie, to postanowienie powinno zawierać stosowne pouczenie o prawie do zaskarżenia ze wskazaniem terminu. Z reguły zazalenie składa się w terminie 7 dni od daty otrzymania stosownego orzeczenia. Przykładem mogą być zazalenia na decyzje prokuratora kończące postępowanie w sprawie (odmowa wszczęcia postępowania lub umorzenie postępowania).

UGODA SADOWA

Nowa instytucja w polskiej procedurze karnej. Stosownie do regulacji w art. 335. k.p.k. (kodeks postępowania karnego) prokurator może za zgodą oskarżonego dołączyć do aktu oskarżenia wniosek o skazanie oskarżonego bez przeprowadzania rozprawy i wymierzenie mu kary z zastosowaniem nadzwyczajnego jej złagodzenia, orzeczenia środka karnego (z wyłączeniem przypadku przedmiotów), odstąpienie od wymierzenia kary lub warunkowe zawieszenie wykonania kary. Dotyczy to wyłącznie występków zagrożonych karą nie przekraczającą 5 lat pozbawienia wolności. Zgoda pokrzywdzonego nie jest w tym wypadku wymagana.

W opracowaniu hasel wykorzystano "Słownik Encyklopedyczny Edukacja Obywatelska" Wydawnictwa Europa. Autorzy: Roman Smolski, Marek Smolski, Elżbieta Helena Stadtmüller. ISBN 83-85336-31-1. Rok wydania 1999, a także materiały Centrum Praw Kobiet w Warszawie.

Dane statystyczne dotyczące porad prawnych udzielanych przez Stowarzyszenie Wschodnio – zachodnia Sieć Współpracy Kobiet NEWW - Polska

Patrz plik Opracowanie wyników: arkusz 1, 2 i 3

Poradnik powstał w ramach projektu finansowanego ze środków Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych Referatu Zdrowia, Wydziału Spraw Społecznych Urzędu Miasta Gdanska